

H.C. Andersen og Holberg. En livslang inspirationskilde

af forskningsstipendiat Kirsten Dreyer,
Det Kongelige Bibliotek

Den 16. januar 1860 læste H.C. Andersen for første gang op af sine eventyr i Arbejderforeningen af 1853, en forløber for nutidens oplysningsforbund. Han indledte med nogle bemærkninger om digtekunstens – herunder også eventyrenes – betydning, der samtidig er en nøgle til forståelsen af hans livssyn:

“Mellem de lærerige Foredrag, som ere holdte i Arbejderforeningen, er der eet, som man har troet ikke burde savnes, og det er et fra Digtekunsten, den Kunst, der aabner vore Øine og vort Hjerte for det Skjønne, det Sande og det Gode.

I England, i den kongelige Marine, er der gennem alt Tougværket, i Smaat og Stort, en rød Traad, der antyder, at det tilhører Kronen. Gennem alle Menneskers Liv og Levnet gaaer ogsaa en Traad, en usynlig Traad, der viser, at vi tilhøre Gud.

At finde denne Traad i Smaat og Stort, i vort eget Liv og i Alt uden om os, det skal Digtekunsten hjælpe os til, og den kommer i mange Skikkelser. Holberg lod den komme i sine Komedier, viiste os sin Tids Mennesker med deres Skrøbeligheder og Morsomheder, og det kunne vi lære meget af. – I de ældste

Tider virkede Digtekunsten meest ved hvad man kalder Eventyr; selv Bibelen har indklædt Sandheder og Viisdom i hvad vi kalde Parabler og Lignelser. Nu veed vi Allesammen, at Lignelsen ikke skal tages lige efter Ordene, men efter Betydningen, der er lagt i disse, efter den usynlige Traad, som ogsaa løber der! Vi veed, at naar vi høre Echo fra Muren, fra Mark og Høider, saa er det ikke Muren, ikke Mark og Høider, som taler, men en Gjenklang af os selv, og saaledes skal man ogsaa i Eventyret, i Lignelsen see at finde sig selv, finde den Betydning, Lærdom og Glæde, vi kunne faae ud deraf”.¹

Som det fremgår, så H.C. Andersen tydeligvis en parallel mellem Holberg og sig selv, og mange af hans eventyr som fx ”Keiserens nye Klæder”, ”Alt paa sin rette Plads!” og ”Prindsessen paa Ærten” er da ogsaa humoristiske karakter- og sædeskildringer på linie med Holbergs ”Erasmus Montanus” eller ”Don Ranudo”.

Det var bestemt ikke tilfældigt, at H.C. Andersen fremhævede Holberg. Ligesom denne ville han vise menneskene deres skrøbeligheder og komiske sider. Derfor betonedede han ogsaa til stadighed, at eventyrene var andet og mere end børnelæsning. Desuden spillede Holberg en central rolle for hans litterære dannelse lige fra barnsben af. Skal vi tro *Mit eget Eventyr uden Digtning* og *Mit Livs Eventyr* læste faderen op af Holberg for moderen de første dage efter den lille Hans Christians fødsel. Men hvad enten Hans Andersen nu ikke læste særlig godt op eller den nyfødte kedede sig, så skreg han i hvert

H.C. Andersen. Fotografi 1865. (Det Kongelige Bibliotek).

fald himmelhøjt. Og det hjalp ikke, at faderen formanede ham til at sove eller høre efter. Drengen fortsatte med at skringe.²

Det var også Holberg eller rettere en bearbejdelse af *Den politiske Kandestøber* til et syngespil, der stod på plakaten, da H.C. Andersen for første gang var i teatret. Det drejede sig om tyskeren G.F. Treitschkes *Der Zinngieser* med musik af wienerkomponisten Wenzel Müller, som Görbing Franks omrejsende selskab gav på Odense Teater i alt fem gange mellem januar 1810 og marts 1812. Man ved ikke, hvilken af opførelserne familien Andersen overværede, og det står egentlig også hen i det uvisse, hvilket indtryk selve stykket gjorde på den lille dreng. Når Andersen senere erindrede teaterbesøget, var det

udelukkende det overvældende indtryk, de mange tilskuere gjorde på ham. Ved sin indtræden udbrød han spontant: "Naa, havde vi bare saa mange Fjerdinger Smør, som her er Folk, da skulde jeg rigtignok spise!"³ Man kan i øvrigt undre sig lidt over, at Andersen har taget bemærkningen med i sine erindringer, eftersom den i realiteten punkterer myten om hans lykkelige barndom, hvor de nok var fattige, men hvor der alligevel aldrig manglede noget. Her står imidlertid sort på hvidt, at selv i det øjeblik, hvor man ellers måtte formode, at han var behersket af forventningens glæde, drømte han inderst inde om mad og tilfredsstillelsen ved at kunne spise sig mæt.

Formodentlig har selve forestillingen dog også gjort indtryk på ham. I hvert fald var faderens oplæsninger og hans egen læsning i Holbergs komedier noget, han huskede og brugte. Da moderen satte ham på Koch og Hirschfeldts klædefabrik i Klaregade, underholdt han arbejderne med at recitere Holberg og Shakespeare, og det var også takket være Holberg, han vandt indpas hos det bedre borgerskab i fødebyen, omend det ikke var helt uproblematisk. Da han gik til konfirmationsforberedelse hos stiftsprovst Tetens, der i forvejen havde et horn i siden på ham, eftersom han ikke var gået til kapellanen som de andre fattige børn, blev han en dag irectesat, fordi han havde spillet nogle scener af Holberg hos byens apoteker. Det var efter stiftsprovstens mening upassende på et tidspunkt, hvor han burde koncentrere sig om noget mere alvorligt, og Tetens truede

ham med bortvisning, hvis han ikke kunne sine lektier. Så galt gik det ikke, og Andersen kom oven i købet også i audiens hos prins Christian Frederik, den senere Christian 8, på Odense Slot. Her trak han atter på sit kendskab til Holberg, men uden større held. Prinsen ville hverken hjælpe ham til en karriere ved teatret eller i latinskolen. I stedet tilbød han til Andersens store skuffelse kun at støtte ham til en uddannelse som fx drejer.

Men det blev alligevel indirekte Holberg, der bragte ham videre i livet. I sommeren 1819 kom en omrejse sende provinsskuespillerinde Helene Hammer til Odense. Ikke så snart havde Andersen hørt om hendes gæstespil, før han gik op til hende og tilbød sig som skuespiller. Han fik også uden videre rollen som postkarl i Holbergs *Den pantsatte Bondedreng* og var lykkelig. Mærkeligt nok omtaler han kun episoden i *Levnedsbogen*⁴, idet det i realiteten var Helene Hammer, der var årsag til, at han kom til København. Godt nok kalder han hende "et meget simpelt Fruentimmer", der var "lastefuld i en stor Grad", men det var en efferationalisering. I virkeligheden så han hende dengang som en kunstsøster og satte sin lid til, at hun kunne hjælpe ham. Han tog heller ikke fejl. For det første lovede hun faktisk at tage ham gratis med til København, og for det andet ville hun anbefale ham til en veninde på Det kgl. Teater, solodanserinden Ernestine Diederichsen. Det hele løb ganske vist i første omgang ud i sandet, fordi hun så at sige sad fast i Odense pga. gæld, men på længere sigt indså moderen, at hvis han virkelig ville

Ludvig Holberg (1684-1754). Kobberstik 1755. (Det Kongelige Bibliotek).

rejse, så skulle han også af sted.

Ligesom det var den gamle komediedigter, der mere eller mindre banede vejen for hans rejse til København i begyndelsen af september 1819, blev det også Holberg, der blev hans redningsmand, da Andersen løb panden mod en mur under sine forsøg på at komme ind ved Det kgl. Teater. Under sit berømte besøg hos teatrets syngemester, Giuseppe Siboni, hvor komponisten Weyse og digteren Jens Baggesen også var til stede, underholdt han netop med sit Holberg-repertoire, og Holberg fulgte ham for så vidt trofast de næste par år. Da det stod klart, at han absolut

ikke egnede sig for balletten, fik han i stedet timer hos skuespilleren Ferdinand Lindgreen, i det forfængelige håb at blive skuespiller. Han blev sat til at lære flere af Holbergs Henrik-roller, som man mente, at han havde et vist talent for, omend han foretrak at spille tragedier. Det stod imidlertid hurtigt klart for Lindgreen, at Andersen hverken havde en fremtid som komiker eller tragiker: "Hjerte har De, og saa Gud Hovede med, De maa ikke løbe om her og spille Deres Tid; De skulde studere; til Skuespiller duer De ikke; men der ere ogsaa andre herlige, store Ting uden denne Kunst!"⁵

H.C. Andersen tog hans dom til efterretning. Han begyndte at læse latin, men opgav hurtigt. I stedet greb han det sidste halmstrå og gav sig til at skrive skuespil. Selv om Holberg hidtil havde spillet en central rolle i hans "karriere", så var hans status som digteren over alle ikke blevet stående uanfægtet. Allerede hjemme i Odense var han kommet hos enken efter den afdøde præst og digter Hans Christian Bunkeflod, der i øvrigt kun havde haft et beskedent poetisk talent. "Her hørte jeg første Gang Navnet "Digter" blive udtalt og nævnet med en Høiagtelse, som noget Helligt; Holbergs Comedier havde min Fader læst for mig, men her talte man ikke om disse, men om Vers, om Poesie. "Min Broder, Digteren!" sagde Bunkeflods gamle Søster og hendes Øine lyste."⁶ Andersen lærte imidlertid for alvor vers og poesi at kende i København, ligesom han her stiftede personligt bekendtskab med Oehlschlager og Ingemann. Den sidstnævnte

var på daværende tidspunkt især kendt som en succesfuld tragediedigter. Da det for alvor gik galt i 1822, og drømmen om en fremtid ved teatret brast, begyndte Andersen selv at skrive tragedier, omend en af hans beskyttere, Frederik 6's datter, prinsesse Caroline opfordrede ham til at skrive komedier for at give folk noget at le af. Set i bagklogskabens klare lys, havde hun som bekendt ret. Det var Andersens humor i eventyrene, der sikrede ham verdensberømmelsen, men dengang havde han svært ved at forstå hendes råd, og det tragiske element i hans senere digtning kammer i øvrigt også let over i det sentimentale. Nogen stor dramatiker blev han i øvrigt aldrig.

Da H.C. Andersen kom i Slagelse Latinskole i efteråret 1822 var det endegyldigt slut med skuespillerdrømmen. Fra nu af var han henvist til tilskuerens eller tilhørerens rolle, bortset fra nogle få gange, hvor han optrådte som skuespiller i Studenterforeningen. Medens han endnu var på Det kgl. Teater, havde han haft rig lejlighed til at se et væld af Holbergforestillinger. Af hans teaterdagbog⁷, hvori han også noterede, hvilke stykker han medvirkede i, fremgår, at han i foråret 1821 så *Mascarade* 22. marts, *Diderich Menschen-Skræk* 6. april og *Erasmus Montanus* 15. maj. Men i løbet af sæsonen 1820-21 havde han faktisk mulighed for at se op til ni forskellige Holbergstykker og den følgende sæson syv komedier. Senere fulgte Holberg ham også trofast. Under sit ophold i Rom på den store udenlandsrejse noterer Andersen den 17. november 1833, at digteren Ludvig Bødtcher underholdt

Det gamle komediehus fra 1748 side om side med det kgl. Teaters nye bygning i 1873. (Det Kongelige Bibliotek).

sine landsmænd med oplæsning af *Den ellefte Juni*⁸, og den 18. december gjaldt det *Hexerie eller blind Allarm*.⁹ Til den sidstnævnte knytter han kommentaren: “nu have vi snart hørt det halve af Holbergs Comedier” og tilføjer endvidere: “Det er interessant at see med hvilken Natur og glæde Landsmændene side i Kreds og høre til, flere kjende ikke synderligt til Holberg”. Det sidste gjaldt maleren Ditlev Blunck og billedhuggeren H.V. Bissen. Den 17. januar 1834 hørte han *Uden Hoved og Hale*¹⁰, og endelig noterede han også, at Bødtcher læste *Pernilles korte Frøken-Stand* den 31. januar.¹¹

H.C. Andersen begyndte først at føre regelmæssig dagbog i 1860, ellers havde det kun været under rejser, og der er ingen notater om Holbergforestillinger før dette tidspunkt. Til gengæld kan man stort set følge alle de Holbergopførelser, han overværede fra

da af. Og det har været mange. Fx så han *Jeppes paa Bierget* i hvert fald elleve gange og *Den politiske Kandestøber* otte gange, medens *Den Stundesløse* kommer ind på en tredjeplads med syv forestillinger. Som regel kommenterer han ikke opførelserne, men der er undtagelser, som i øvrigt viser, at han blev mere kritisk over for Holberg med årene. Den 13. oktober 1863 så han således *Det lykkelige Skibbrud*, som han ikke fandt betydeligt. Det “falder fra hinanden i tre Stumper”.¹² Og han fastholdt sin kritik, da han atter så det nytårsdag 1868. Det forekom ham ikke alene “bredt”, men heller ikke “vel dramatisk ordnet og med megen Gemenhed i Dialogen”, ligesom han fandt det mindre vittigt.¹³ Endelig stod stykket også på plakaten, da Det kgl. Teaters nye bygning – nu Gamle Scene – åbnede i oktober 1874. Det var en af de sidste gange, den syge

Det indre af C.F. Harsdorffs kongelige teater under opførelsen af Holbergs "Jacob von Thyboe". Maleri af C.F. Christensen 1830.

og svækkede Andersen var i teatret, og det var en blandet oplevelse: "De to Acter af Det lykkelige Skibbrud var kjedelige men jeg saae to smukke ny Decorationer, en holbergsk Stue og en holbergsk Gade! Jeg var træt og gik derfra efter de to Acter".¹⁴ En anden komedie, der heller ikke faldt i god jord hos den ældre Andersen, var *Jule-Stue*, som han slet ikke fandt morsom men tværtimod uanstændig, da han var i teatret den 26. februar 1865.¹⁵

Men ellers er det som regel skuespilpræstationerne, der får en kommentar med på vejen, og H.C. Andersen havde virkelig et sammenligningsgrundlag i og med, at han næsten var i teatret hver aften, når han opholdt sig i København. Den 14. oktober 1864 noterer han fx, at Carl Price debuterede som Henrik i *Diderich Menschen-Skræk*, som han lidt

paradoksalt fandt, var "en god Copi" af den store Holbergskuespiller Ludvig Phister, men alligevel "forstaaet og lovende, hans Jøde var særdeles god".¹⁶ Nogle dage senere kom han til at diskutere forestillingen med sin nære ven Edvard Collin, som fandt Prices præstation "under al Kritik". Det fik Andersen til at spidse pennen i dagbogen: "Hvor ubilligt! Price gav en særdeles god Copie af Phister og sagde Replikkerne komplet rigtigt."¹⁷ Man kan i øvrigt undre sig over Andersens begejstring, eftersom han endnu en gang gentager, at Price kopierede mesteren Phister. Havde han ikke større forventninger til debutanten? Eller mente han, at Holberg skulle spilles på en bestemt måde? Dagbogen melder desværre intet herom.

Den 1. september 1865 åbnede Det ggl. Teater sæsonen med Hol-

bergs *Erasmus Montanus*. H.C. Andersen var selvfølgelig på plads i teatret, og det gav ham anledning til en teaterhistorisk betragtning, hvor han mindedes de skiftende skuespillere, han havde set i forestillingen gennem årene. Det var første gang, Phister spillede Per Degn, der regnes for en af hans glansroller, men Andersen var alt andet end tilfreds. Han var "tør og uden Originalitet" i modsætning til de to forgængere dr. Ryge, der havde været "mesterlig", og den gamle C.N. Rosenkilde, som havde ladet sit lune "glimre, saa man blev revet med".¹⁸ Det gik bedre, da han så Phister og hans hustru Louise som Jeppe og Nille i *Jeppe paa Bierget* i februar 1871. Han noterer kort og godt, at de var "glimrende".¹⁹ Derimod ved vi ikke, hvordan han egentlig så på forestillingen, da han var til *Jeppe paa Bierget* den 8. februar 1869, men inspirerende må den have været. Dagbogen fortæller nemlig, at han digtede eventyret *Hvad man kan bitte paa* i teatret, men det rummer dog hverken temaer eller direkte eller indirekte citater, der leder tanken hen på Holberg.²⁰

For H.C. Andersen var Holberg først og fremmest forfatteren til komedierne og *Peder Paars*, og han kunne virkelig sin Holberg. Da han kom til København i julen 1825, skriver han fx i dagbogen, at han kunne have kysset jorden ligesom Chilian i *Ulysses von Ithacia*, fordi han var nået velbeholden frem, "men den Kiøbenhavnske Jord seer ikke poleret ud".²¹ Og under sit ophold i Paris i 1833 noterer han sig, at advokaterne bar sorte kapper, "der havde samme Snit som de røde man seer i Holbergs Comedie." Nogle måneder

senere fik han i Pisa to værelser, blev kosteligt trakteret og fandt alt som på et slot, hvorfor han – selvfølgelig – skriver: "Den ene Dag ligge vi, som Jeppe paa en Mødding, den anden Dag paa Baronens Slot, det er Reiselivet i Italien."²³ Naturligvis kunne en teaterforestilling bringe tanken hen på en Holbergkomedie eller – figur, som det var tilfældet under en opførelse af *Barbereren i Sevilla* i Rom den 29. december 1833. Efter første akt var der linedans: "en lille ung gik lige ned af den skraae Linie til Publicum, der var afskyelig ængstelig og saa trallede hun efter Musik, det lød, som naar Fatter maa synge i Hans Frandsen halv Graad og halv Skraal."²⁴ Andersen refererer her til *Jean de France*, som rettelig hedder *Jean de France eller Hans Frandsen*, men det er straks sværere at forstå et tilsyneladende paradoksalt notat om to rejsende på diligencen den 5. juni 1834: "den ene hilsede os ret venligt, jeg taledede med ham, da sagde de andre ganske hemmelighedsfuldt, det var Skarpretteren fra Linz der kom for imorgen at hænge en Soldat i Salsburg" med den parentetiske tilføjelse: "Det var altsaa Bølden fra Schlesvig!"²⁵ Her er imidlertid tale om en allusion til *Mester Gert Westphaler*. Samme komedie havde han i øvrigt allerede refereret til i et brev til Ingemann den 16. maj 1826, hvor han tillige henviste til *Erasmus Montanus*, da han berettede om sin netop overståede rejse fra København til Slagelse: "Jeg ariverede lykkelig og vel her hiem til Slagelse i Fredags, Eventyr mødte mig ikke paa Veien, skjønt jeg just ikke var prosaisk stemt, men man maatte jo være en sand Geert Vestfaler

for at kunne fortælle meget om en lille Reise [...] Men Regn og Solskin fik jeg dog, som jo møder os, baade paa Livets Reiser og paa Reiserne hen over det lille Solegran vi beboe der jo ikke, som Rasmus Monta[n]us allerede vidste, er flack men rund som en Æbleskibe.”²⁶ Også i forbindelse med en tur, han nogle måneder senere foretog med dampskib fra København til Helsingør, refererede han til Holberg i et brev til Ingemann. Denne gang gjaldt det *Peder Paars* og *Ulysses von Ithacia*: “paa Dampskibet herved blev jeg søesyg, værre en salig Hr. R u u s, og da jeg forleden seilede i en Baad og midt i Sundet blev løftet Skyerne lidt nærmere, længtes jeg efter den kjære moderlige Jord, og kunde gjerne som Chilian have trykket et Kys paa den.”²⁷

Et ganske morsomt eksempel på en henvisning til Holberg – i dette tilfælde *Jacob von Thyboe* – finder man i et brev, som Andersen sendte til Jonas Collin d.y. den 27. maj 1870 sammen med et brev, han havde bedt Edvard Collin oversætte til tysk for ham: “Du kan selv læse Brevet, som din Fader har oversat for mig, da Du jo veed at jeg ikke godt kan det med dette “Der, Du, Das”, som Holberg siger.”²⁸ Et andet morsomt indirekte omend ikke helt korrekt citat kan læses i et brev til Henriette Wulff i november 1853. H.C. Andersen havde aldrig haft meget til overs for den italienske opera, der var på mode i København i 1840’erne og 50’erne. Det var som regel ikke første klasses selskaber, der gav gæstespil, og han var bedre vant fra sine rejser til Italien, hvor han bl.a. havde hørt en af 1800-tallets største sangerinder Maria Malibran. I

brevet omtales et af disse gæstespil: “Nu kom Primadonna! hun tog Stemmen fra 7 Degne.”²⁹ Man kan sagtens forestille sig hendes præstation uden at vide, at der er tale om en allusion til en Holbergkomedie, men det er en hentydning til *Jeppe paa Bierget*, hvor Jeppe siger om den tidligere degn: “Han tog Troen over fra tolv Degne i sin Tid, saadan Stemme havde han.” Andersen har åbenbart ikke kunnet huske det korrekte tal.

Egentlige direkte citater anvender Andersen selvfølgelig også. Da han var i Linz i 1834 og gik over en bro, der førte over Donau, kunne han ikke undlade at sige med von Bremenfeldt, dvs. titelpersonen i *Den politiske Kandestøber*: “der løber Donaustrømmen.”³⁰ “Frisk Mod Antonius”, der også stammer fra kandestøberen, og som i øvrigt indgik i den Collinske familiejargon, forekommer i et brev til A.L. Drewsen den 3. juli 1841.³¹ Og endelig kan nævnes Studenstrups stadige omkvæd i *Den ellefte Junii*: “Aa du bedrøvede 11te Junii!”, der anvendes som datering i et brev til Jonas Collin: “Den (bedrøvelige) 11 Junii 1845.”³²

Medens de ovenstående Holberg-citater og – allusioner alle stammer fra breve og dagbogsnotater, skal Holberg i Andersens egentlige forfatterskab sluttelig omtales, uden at det i øvrigt foregiver at være udtømmende.

Da H.C. Andersen indledte sit forfatterskab, lagde han først og fremmest vægt på at skrive digte, og her nævner han flere gange Holberg. Et af de vigtigste er det lille vel ikke særligt geniale Holbergportræt i *Vignetten til danske Digtere* fra 1831:

“Hil Dig, Du Viddets danske Digter-
Konning,
Som Bien fik Du Braad, bag Braadden
– Honning.”³³

Meget bedre blev det ikke, da han i 1866 igen forsøgte sig i den minimalistiske portrætkunst i ”Danske Poeter i Bouquet”, hvor han taler om

”Holbergs Grangreen paa hvis Pile kjønt
Vor Daarskab groer som
Blomst, saa frisk som nogen.”³⁴

I Andersens dramatik refereres der flere gange til Holberg, og i *Kunstens Dannevirke*, som blev skrevet til og opført i anledning af Det kgl. Teaters 100 års jubilæum i 1848, har han indlagt nogle ganske vellykkede pasticher på den måde Erasmus Montanus,

kandestøberen og Per i *Jacob von Thyboe* taler på. Titlen på den lille komedie *Den nye Barselstue*, der havde premiere på Det kgl. Teater den 26. marts 1845, henviser selvfølgelig til Holbergs sædekomedie *Barselstuen*. Den blev opført anonymt og en af hans største succeser med 61 opførelser i Andersens egen levetid. I øvrigt vedkendte han sig først forfatterskabet i 1854, fordi han mente, at det var anonymiteten, der sikrede succes. Titlen er måske lidt misvisende eller letkøbt. I modsætning til Holbergs komedie skal den tages i overført betydning, og Andersens skuespil handler hverken om tvivl angående faderskabet til et barn eller ægteskabelig utroskab, men ganske simpelt om litterær svindel, idet poeten Jespersen med succes har udgivet en af sine ungdomsvenners

Antvorskov-Slot. Kobberstik 1755. (Det Kongelige Bibliotek).

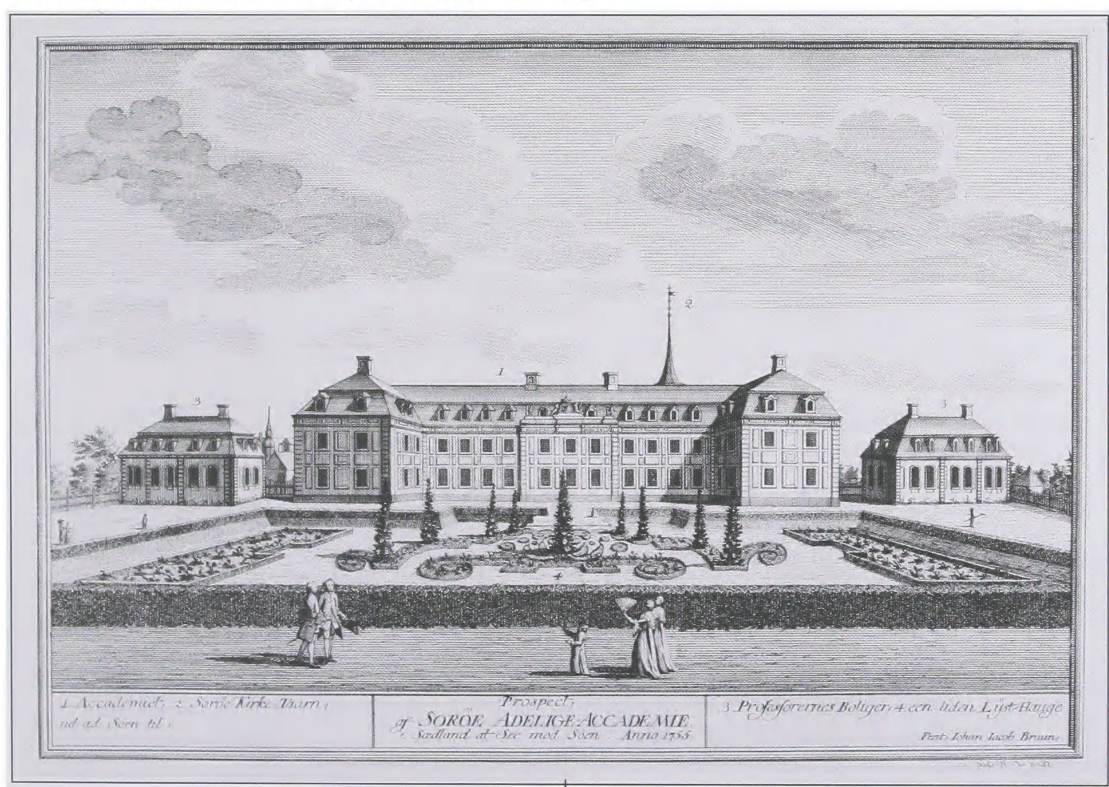
komedier som sit eget litterære produkt. Kun vennen opdager det, og han tilgiver Jespersen. Holberg selv nævnes i øvrigt kun to gange i stykket.

Blandt romanerne er der især grund til at nævne *O.T.*, hvor Andersen fortæller en anekdote, som han havde fra urmageren Urban Jürgensens moder, der var datter af amtsforvalteren på Antvorskov ved Slagelse. Hun berettede, at Holberg af og til red ned til Antvorskov, hvor han holdt af at diskutere politik med hendes fader, medens hendes moder sad ved sin rok. Men engang blandede hun sig i samtalen, og det resulterede i, at Holberg drejede sig og sagde: "Jeg troer, Rokkehovedet taler!". Den bemærkning tilgav den gode amtsforvalterkone ham aldrig.³⁵ H.C. Andersen fortæller også anekdoten i *Mit*

*Livs Eventyr*³⁶, og den giver unægtelig ikke noget særligt sympatisk billede af den gamle komediedigter, der ellers er gået over i historien som talsmand for kønnenes ligestilling. På den anden side skal det tilføjes, at det efter al sandsynlighed blot er en god historie uden bund i virkeligheden. I hvert fald kan det ikke have været Anna Leth Jürgensens moder, der er blevet genstand for Holbergs hån, for hun blev først gift et halvt år efter Holbergs død i 1754!

Men ellers finder man den vigtigste Holbergreference i et kapitel med titlen "Den ny Montanus" i *At være eller ikke være* fra 1857. Her diskuterer hovedpersonen Niels Bryde og hans plejefader, hvorvidt man skal bøje sig for meningstyranniet for at opnå noget.³⁷ Erasmus ender som bekendt med

Sorø Akademi før branden 1813. (Det Kongelige Bibliotek).

at erklære jorden for flad for at få sin elskede Lisbeth.

I eventyrene er flere gange skjulte citater og allusioner til Holbergs komedier fx *Ulysses von Ithacia* i *Den standhaftige Tinsoldat*, *Ole Lukøie* og *Taarnvægteren Ole*. At Andersen dog også kendte andre sider af Holbergs forfatterskab fx hans Danmarkshistorie vidner *Ærens Tornevei* og *Gudfaders Billedbog* om. Men ligesom det var tilfældet med digtene og romanerne, er det mest personligheden og komediedigteren, der beskæftigede eventyrdigteren Andersen. Det gælder *Holger Danske*, *Lille Tuk*, *Et Stykke Perlesnor* og *Det ny Aarhundredes Musa* og sidst men ikke mindst *Høns-Grethes Familie*, hvor han har genfortalt Holbergs beretning i Epistel 89 om mødet med Marie Grubbe under pesten i 1711, da hun var endt som færgeskone ved Grønsund. Andersen blev i øvrigt inspireret til historien ad en snørklet vej gennem læsning

af en artikel i maj 1869 i *Lolland-Falsters Stiftstidende*, der indeholdt et referat af en afhandling i *Historisk Tidsskrift*. Epistlen som sådan kendte han ikke.

Hvis man skal forsøge at drage en konklusion angående Andersens forhold til Holberg, er der næppe tvivl om, at det først og fremmest var komediedigteren, han har kendt. Han kendte han til gengæld også særdeles godt. Når han citerer eller alluderer til komedierne, er det ikke begrænset til de mest kendte. Han kendte dem alle uden undtagelse, og man må formode, at mange læsere har forstået hentydningerne og citaterne, fordi de tydeligvis sætter teksten i ekstra perspektiv. Endelig har han også interesseret sig for mennesket og personen Holberg, men dog ikke mere eller bedre end, at han i *Mit eget Eventyr uden Digtning* gør ham til stifter af Sorø Akademi,³⁸ skønt æren rettelig tilkommer Christian 4.

Noter

- 1 MLE II 203f.
- 2 MeE 12, MLE I 27.
- 3 MLE I 37f. I *Levnedsbog* 27 lyder replikken kun: "Gud! hvem der havde saa mange Fjerdinger Smør, som her er Folk!"
- 4 *Levnedsbog* 48f.
- 5 Ib. 79. I MLE I 65 hedder det: "Følelse har Del! men det er ikke Skuespiller, De skal være. Vor Herre veed, hvad det er! tal med *Guldberg* [dvs. digteren Fr. Høegh-Guldberg] om at faae lært noget Latin! det fører altid paa Vei til Studenten!"
- 6 MLE I 42
- 7 *Collinske Samling* 8. 4o (KB). Jf. Povl Ingerslev-Jensen: *Statist Andersen. Bidrag til en teaterdagbog 1818-1822 (Anderseniana* 3. Rk. I], 1971, 137-77.
- 8 *Dagbøger* I 233.
- 9 Ib. 255.
- 10 Ib. 278.
- 11 Ib. 293.
- 12 *Dagbøger* V 420.
- 13 *Dagbøger* VIII 1.
- 14 *Dagbøger* X 338.
- 15 *Dagbøger* VI 193.
- 16 Ib. 140.
- 17 Ib. 141.
- 18 Ib. 274f.
- 19 *Dagbøger* IX 23.
- 20 *Dagbøger* VIII 176.
- 21 *Dagbøger* I 31.
- 22 Ib. 146.
- 23 Ib. 200.
- 24 Ib. 263.

- 25 Ib. 447.
 26 BIngemann I 23f.
 27 Ib. 37.
 28 H.C. Andersen og Jonas Collin den yngre. En brevvæksling 1855-1875 udg. af Kirsten Dreyer. Kbh. 2001. 167.
 29 H.C. Andersen og Henriette Wulff. En Brevvæksling udg. af H. Topsøe-Jensen. II. Odense 1959. 146.
 30 Dagbøger I 449.
 31 BJC I 183.
 32 Ib. 264.
 33 SV 7 323.
 34 SV 8 367.
 35 SV 4 540f.
 36 MLE I 71.
 37 SS 6 89ff.
 38 MeE 53

Benyttet litteratur:

- ANDERSEN. H.C. Andersens samlede værker. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab under redaktion af Klaus P. Mortensen. 1-18. Kbh. 2003-07 (forkortet SV).
 H.C. Andersens Levnedsbog 1805-1831. Paany udgivet af H. Topsøe-Jensen. Kbh. 1962 (forkortet Levnedsbog).

- H.C. Andersen: Mit eget Eventyr uden Digtning. Efter Forfatterens Manuskript udgivet af H. Topsøe-Jensen. Kbh. 1942 (forkortet MeE).
 H.C. Andersen: Mit Livs Eventyr. Revideret Tekstudgave ved H. Topsøe-Jensen. Med Noter af H.G. Olrik og Udgiveren. I-II. Kbh. 1951 (forkortet MLE).
 H.C. Andersens Dagbøger 1825-1875. Udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under ledelse af Kåre Olsen og H. Topsøe-Jensen. I-XII. Kbh. 1971-77 (forkortet Dagbøger).
 H.C. Andersens Brevvæksling med Jonas Collin den Ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus. Udgivet af H. Topsøe-Jensen under Medvirken af Kaj Bom og Knud Bøgh. I-III. Kbh. 1945-48 (forkortet BJC).
 H.C. Andersen og Henriette Wulff. En Brevvæksling ved H. Topsøe-Jensen. I-III. Odense 1959.
 H.C. Andersens brevvæksling med Lucie & B.S. Ingemann. Udg. med indledning og kommentar af Kirsten Dreyer. I-III. Kbh. 1997-98 (forkortet BIngemann).
 H.C. Andersen og Jonas Collin den yngre. En brevvæksling 1855-1875 udg. af Kirsten Dreyer. Kbh. 2001.
 H. Topsøe-Jensen: H.C. Andersen og Holberg. Kbh. 1955.